

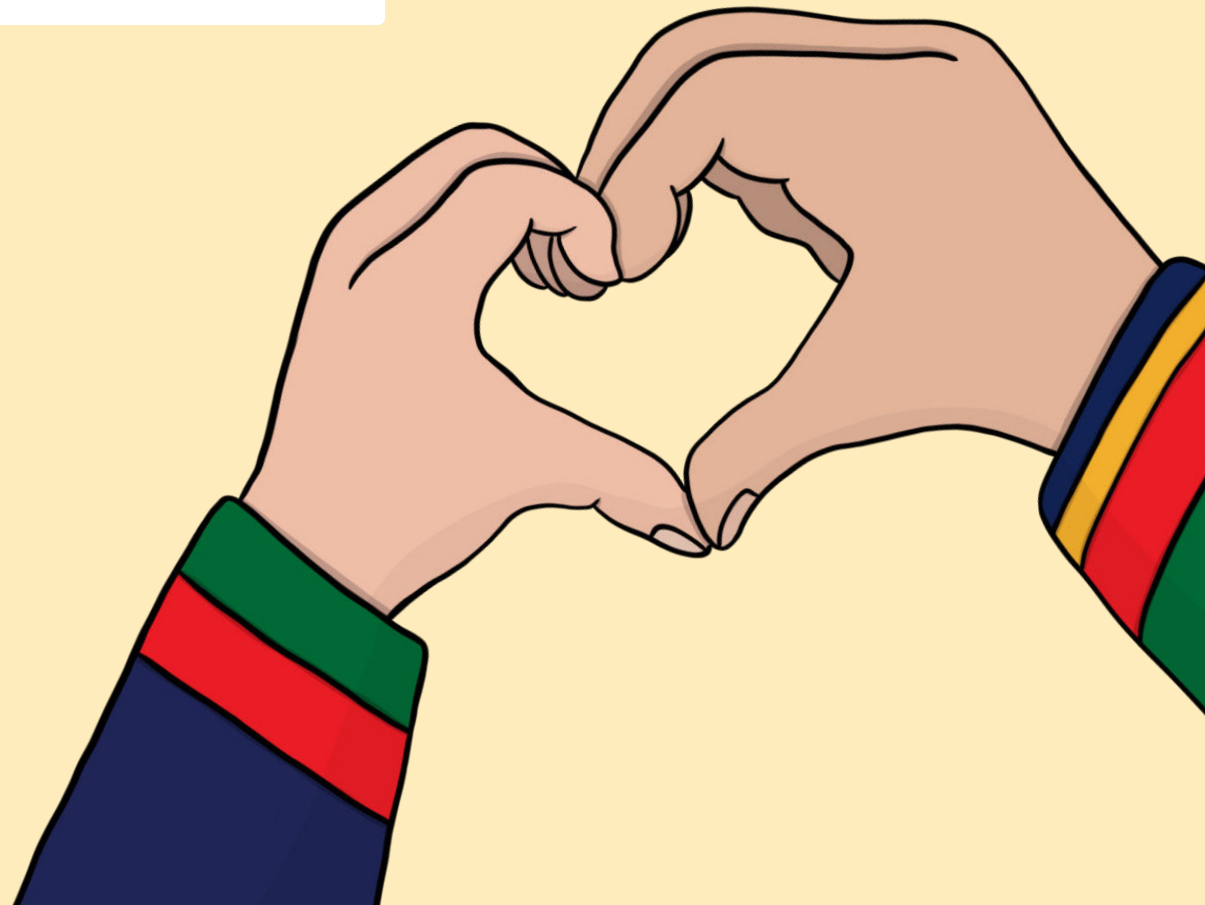
FORKLART FOR BARN OG UNGE:

FORNORSKINGSPOLITIKK, URETT OG FORSONING

Redd Barna

**Kort versjon av Sannhets- og
forsoningskommisjonens rapport
med søkelys på urett mot **samer** i skolen**

INNLEDNING

Visste du at før fikk ikke samer snakke samisk på skolen, og mange mistet språk, kultur og landrettigheter?

For å finne ut mer om denne uretten opprettet Stortinget en Sannhets- og forsoningskommisjon, som leverte sin rapport i 2023. Kommisjonen undersøkte fornorskninga av samer, kvener/norskfinner og skogfinner, og hva som må til for at det blir bedre fremover.

Redd Barna har laget en kortversjon av rapporten for barn og unge med fokus på samer og uretten i skolen. Prosjektet består også av en film og en egen rapport med samiske barn og unges stemmer om sannhet og forsoning.

Takk til referansegruppa, elever, barne- og ungdomsorganisasjoner, illustratører, grafisk designer, fagpersoner og lærere som har bidratt med viktige innspill til dette arbeidet.

Takk for støtte
til prosjektet:

Alle barn har rett til informasjon, språk, kultur, og å være seg selv

FNs barnekonvensjon gjelder for alle barn.

Noen av rettighetene er:

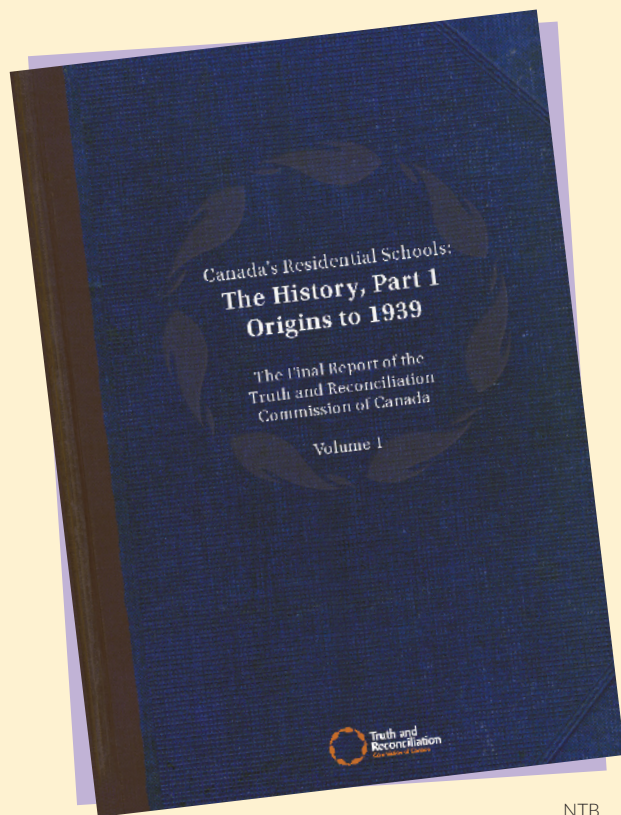
- **Ikke-diskriminering:** Ingen barn skal behandles urettferdig på grunn av sin egen eller foreldrenes kultur, hudfarge, kjønn, språk, religion, bakgrunn, funksjonsnedsettelse eller mening.
- **Informasjon og media:** Alle barn har rett til å få informasjon som er tilpasset barn og de skal beskyttes mot skadelig innhold.
- **God skole:** Alle barn har rett til å gå på en god skole, der de får utvikle seg på ulike måter og få respekt for menneskerettighetene, natur og forskjellige kulturer.
- **Urfolk og minoriteter:** Alle barn fra urfolk eller minoriteter har rett til å snakke sitt eget språk, ha sin egen kultur og sin egen tro.

Barn og unge skal kunne forstå hva som har skjedd under fornukspolitikken og konsekvensene, og hva som må gjøres for at alle skal bli møtt med respekt i dag og fremover.

HILSEN REDD BARNA

KOMMISJONER I VERDEN

NTB

Urfolk har bodd i et område lenge før dagens grenser og har egne språk og kulturer. Mange har opplevd urett: Språk ble forbudt, kultur tatt, og rettigheter til naturen mistet.

For å forstå hva som skjedde med urfolk og skape rettferdighet, har flere land laget kommisjoner som undersøker historien og hvordan urfolk har blitt behandlet.

Blant annet i **Canada** og **Kalaallit Nunaat/Grønland** har det vært kommisjoner, og nå også i **Norge, Finland og Sverige**.

KOMMISJON I NORGE

Hva er sannhets- og forsonings-kommisjonen?

Stortinget ba en gruppe fagpersoner og forskere granske fornorskningspolitikken i Norge. 12 medlemmer jobbet i fem år.

Hva undersøkte kommisjonen?

Kommisjonen gransket hvordan samer, kvener/ norskfinner og skogfinner ble behandlet av staten i over 100 år, og konsekvensene det fikk.

Hvor kommer fakta fra?

Fakta kommer fra over 760 personlige historier, forskning, offentlige dokumenter og aviser.

Hva lagde de?

Kommisjonen lagde en rapport på over 700 sider med fakta, historier, og forslag til forsoning. Kommisjonen leverte rapporten til Stortinget i juni 2023.

Hva er en kommisjon?

En kommisjon gransker urett og finner sannheten, ser hvordan det påvirker folk, og foreslår tiltak for forsoning, altså at det skal bli bedre for alle fremover.

Hvem har ansvar for oppfølging?

Stortinget fikk ansvaret med å følge opp forslagene. Alle i samfunnet vårt ble også oppfordret til å ta ansvar.

Hva fant kommisjonen i Norge ut?

Fornorskingspolitikk

Det var et mål for staten å gjøre samer norske. Stortinget lagde politikk og lover i over 100 år for at samene skulle slutte å bruke sitt språk og leve som nordmenn.

Illustrert av: Åmo design

Gjennomføring

Stortinget og staten brukte politikk, lover og holdninger for å fornorske samene. Skolen var viktig i denne politikken, der samisk språk ikke skulle brukes.

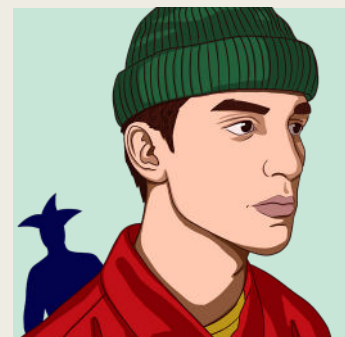
Illustrert av: Åmo design

Konsekvenser

Samer har mistet språk, kultur og rettigheter til land og ressurser. Hele Norge har mistet kunnskap om samisk kultur og samfunn. Mange samer opplever fortsatt mobbing og urett.

Illustrert av: Birgitte Laksforsmo

Fornorskinga pågår også i dag

Fornorskingspolitikken er offisielt over, men sporene finnes fortsatt i dag. Det er fremdeles mangel på kunnskap, negative holdninger, og diskriminering.

Illustrert av: Åmo design

Forsoning og tiltak

Forsoning handler om å lære om uretten samer har opplevd, og faktisk gjøre noe med den. Samer skal kunne leve med natur, kultur, levemåte og språk – uten diskriminering. Alle i Norge bør lære mer.

Illustrert av: Aino Danielsen

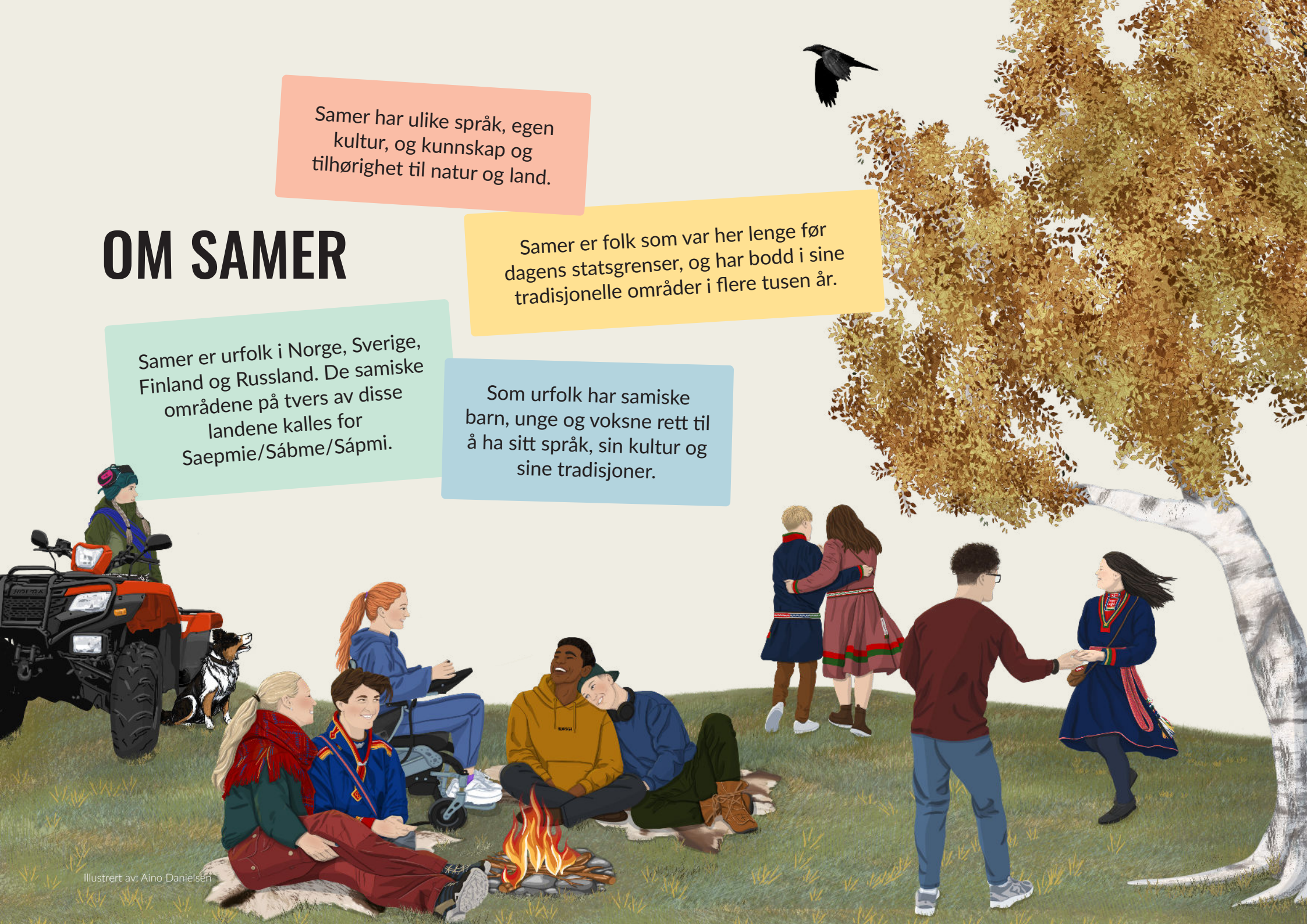
OM SAMER

Samer har ulike språk, egen kultur, og kunnskap og tilhørighet til natur og land.

Samer er folk som var her lenge før dagens statsgrenser, og har bodd i sine tradisjonelle områder i flere tusen år.

Samer er urfolk i Norge, Sverige, Finland og Russland. De samiske områdene på tvers av disse landene kalles for Saepmie/Sábme/Sápmi.

Som urfolk har samiske barn, unge og voksne rett til å ha sitt språk, sin kultur og sine tradisjoner.

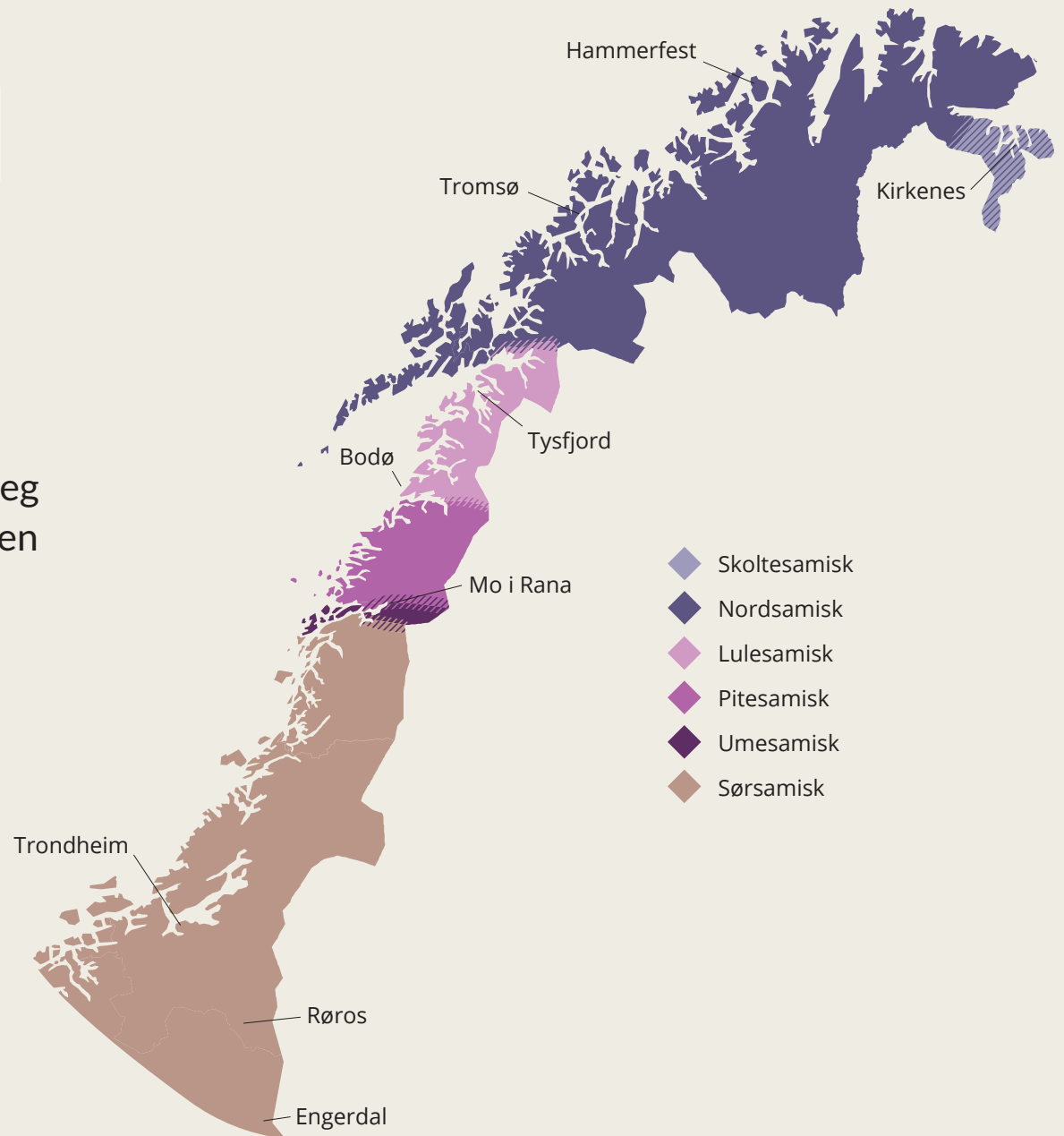

Språk og geografi

Det finnes 11 samiske språk!

I Norge er **lulesamisk, sørsamisk og nordsamisk** offisielle språk.

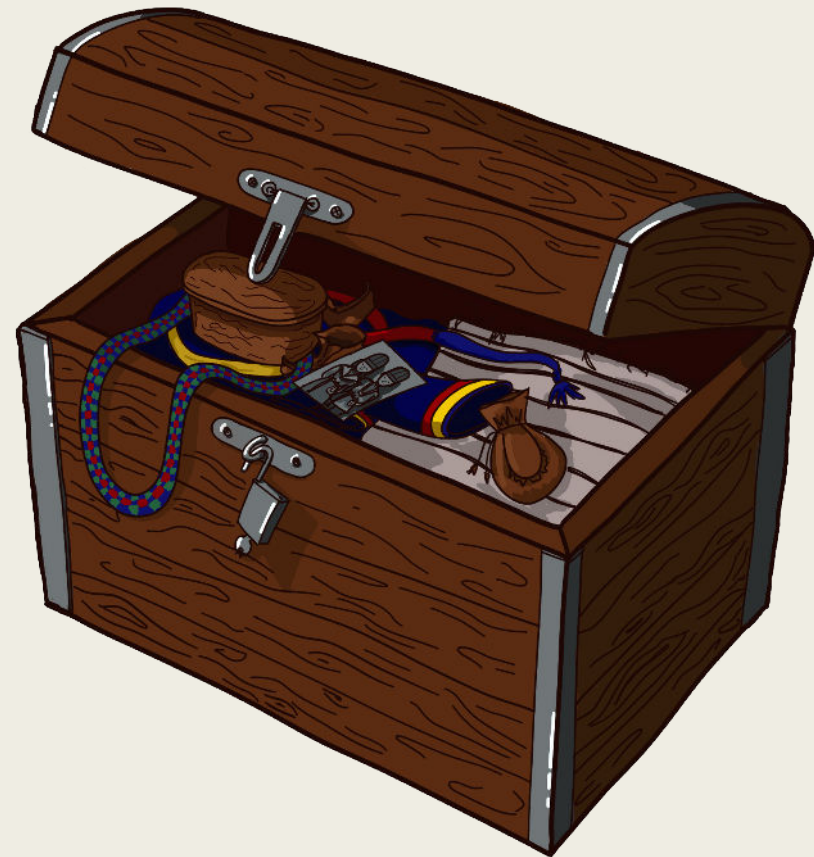
I Norge strekker de samiske områdene seg fra Finnmark i nord til Innlandet i sør, men det bor samer i hele landet.

Fornorskingspolitikken

Flertallet av politikere på Stortinget ønsket å fjerne samisk språk og kultur. Stortinget laget fornorskingspolitikken for å gjøre samer og andre minoriteter «norske».

Fornorskning var en offisiell politikk fra cirka 1850 til 1960, og varte i over 100 år.

Fornorskning fra staten og samisk rettighetskamp

900 – 1852

Nasjonalstaten utvikles

- Norge blir ett rike
- Kirke og stat bygger nasjon

1852 – 1900

Fornorskninga begynner

- Skolen og kirken tas i bruk
- Svekkede rettigheter for naturbruk

1900 – 1940

Fornorskninga blir sterkere

- Strengere lover og regler i skolen
- Joik forbudt i nesten hele Sápmi

1940 – 1963

Brytningstid

- Krig og gjenoppbygging
- Fortsatt sterk fornorskning i skoler og på internater

1963 – 2010

Mot ny urfolkspolitikk

- Samisk kultur og språk synligere
- Samiske rettigheter styrkes

Til tross for at fornorskingspolitikken var sterk, har samer alltid jobbet for å ta vare på og å styrke språk, kultur og rettigheter.

1906:
Isak Saba,
første same
på Stortinget

1917:
Første samiske
landsmøte ledet
av Elsa Laula
Renberg

**1970- og
80- tallet:**
Alta-aksjonen
og kampen mot
utbygging

1986:
Samisk flagg

1989:
Sametinget

2021 – : Fosen-aksjonen
mot menneske-
rettighetsbrudd

Hvorfor ville Stortinget gjøre alle norske?

Nasjonsbygging

I 1814 ble Norge et eget land med grunnlov. Målet var én nasjon med ett språk og én kultur. Alle skulle bli norske, og kulturen og språket til samene og minoriteter skulle forsvinne.

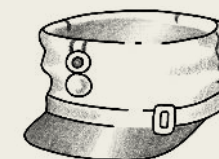
«Rase»-tenkning

I Europa kom tanker om at noen «menneskeraser» og kulturer var bedre enn andre. Nordmenn ble sett som overlegne og bedre, mens samene var «naturfolk» og mindre verdt.

«Vitenskap»

På 1800-tallet brukte forskere «raseteorier» for å forme bildet av det norske. I mange samiske områder ble graver plyndret, og samiske hodeskaller ble målt for å «bevise» disse teoriene.

Sikkerhetspolitikk

Norge fryktet at Russland eller Finland ville ta Nord-Norge i krig. De var redde for at samer og kvener kunne støtte nabolandene i stedet for Norge. Staten ville sikre grenser og lojalitet.

→ Alt dette er feil og farlig tenkning fra fortiden.

Hvordan fornorsket staten samene?

POLITIKK OG PENGER

Stortinget laget politikk og bevilget mye penger til fornorskninga som skulle gjøre at samene ble som nordmenn.

LOVER

Staten laget lover som tvang samer til å bruke norske navn, tok land og rettigheter i naturbruk reindrift og fiske, og forbød samisk i skolen.

HOLDNINGER

Staten spredte holdninger som gjorde at mange nordmenn, som politikere, lærere og prester, behandlet samer som om de var mindre verdt.

Slik gjennomførte staten fornorskninga

Natur og næringer

- Samer fikk begrenset mulighet til bruk av egne landområder.
- Staten tok tradisjonelle fiskeplasser.
- Staten tok reindriftsområder, og innførte strenge regler for reindrifta.

Religion

- Samiske religioner, gjenstander og ritualer ble sett ned på.
- Kirken jobbet aktivt for å kristne alle samer.
- Staten støttet kirkens arbeid og brukte lover og makt for å tvinge gjennom kristningen.

Navn

- Samer måtte ha norske etternavn for å kjøpe jord.
- Samiske stedsnavn på kart ble gjort om til norske.
- Foreldre ga barna norske fornavn i stedet for samiske.

Språk

- Samisk språk ble fjernet fra undervisningen i skolen.
- Staten spredte ideen om at samisk språk ikke var verdifullt.
- På kart, skilt og i media ble samisk språk og kultur usynliggjort.

Kultur

- I mange områder ble joik forbudt, blant annet i kirka og på skolen.
- Samisk kunst og håndverk skulle usynliggjøres.
- Koffer ble nedvurdert og skulle skjules.

Fornorskninga i skolen

– når og hvordan skjedde det?

1848

UTREDNING

Stortinget vil ha mer norskopplæring for samer.

1851

FINNEFONDET

Penger til skoler og lærere for å lære samiske barn norsk. Lærere får lønnsøkning etter hvor godt de fornorsket barn.

1870

TRAPPET OPP

Samisk språk blir nesten forbudt i undervisningen. Bare norsk skal i hovedsak brukes.

1898

WEXELS-PLAKATEN

Nye språkregler innføres, og forbudet mot samisk i skolen blir tydeligere. Elever kan straffes for å snakke samisk.

1898

OPPTRAPPING IGJEN

Fornorskninga blir sterkere. Staten bygger internatskoler, spesielt i områder hvor fornorskninga til nå har virket minst – fra Trøndelag til Finnmark.

1945

ETTER KRIGEN

Fornorskninga fortsetter.

1960

FORNORSKINGSPOLITIKKEN

Fornorskninga i skolen avsluttes som offisielt politikk, men holdningene og praksisen fortsetter flere steder.

Fornorskninga i skolen

Skolen var en viktig arena for fornorskninga. Lover og politikk endret livene til samiske elever.

FØR FORNORSKNINGA

Samisk var undervisningsspråk i skolen i noen områder

1826: egen samisk lærerutdanning

1837: første samiske skolebok

1867: Over 2200 barn ble undervist på samisk

UNDER FORNORSKNINGA

1898: Samisk skulle ikke brukes i skolen

1905: Samisk lærerutdanning ble avviklet

Samiske læremidler ble ikke utviklet

Barn ble sendt på internatskoler som 7-åringer

Samisk språk og kultur skulle fjernes hos barn

ETTER FORNORSKNINGA

Samisk i skolen var lov fra 1959, men mange elever får verken samisk språkopplæring eller undervisning om samiske temaer

Samiske lærerutdanninger etablert i ulike deler av landet. Det er fortsatt stor mangel på samisklærere

Samiske læremidler har blitt utviklet, men fremdeles stor mangel

I **1867** fikk over dobbelt så mange barn undervisning på samisk som det gjør i dag.

2021-2022: Under halvparten så mange barn fikk undervisning på samisk som i 1867.

OPPLEVELSER FRA SKOLEN

«(...) hvis [lærere] hørte oss snakke samisk, så brukte de å vri ørene dine slik at de nesten falt av hodet. Vi brukte å få bank, det var like før at man besvimte der.»

- Utdrag fra personlig historie

Mange samiske barn ble sendt på internatskoler fra syvårsalderen og måtte bo der hele året bortsett fra i ferier. Noen har gode minner og vennskap. Mange opplevde mobbing, vold og overgrep, og forteller at de var redde, utrygge og savnet familien sin.

«Jeg gikk på skolen i ni år og det var faktisk en krig. Man ble flørt av «Du din lapp» eller «Lappjævel». Hermet på grunn av dialekten, alt dette var dagligdags. Verbale utestengelser, fliring, latterliggjøring.»

- Utdrag fra personlig historie

Konsekvenser av fornorskninga før og nå

Språktap

Mange sluttet å snakke samisk, eller snakket det kun i skjul fordi de skammet seg. I noen samiske områder forsvant språket nesten helt. Samisk ble usynliggjort i kart, skilt og media.

Mindre religion, kunst og kultur

Joik ble sett på som en synd. Mange sluttet å bruke kofter og skjulte sin samiske identitet. Samiske religioner og tradisjoner ble regnet som feil og undertrykt.

Begrenset naturbruk og landrettigheter

Det ble vanskeligere for samer å bruke land og ressurser, spesielt i fiske og reindrifta. Utbygging av natur til vannkraft, gruvedrift, vindkraft, kraftlinjer, hyttefelt og fiskeoppdrett truer levemåte, kultur og språk.

Helseutfordringer

Mange har opplevd mobbing, diskriminering, vold og overgrep. Dette kan gi skam og psykiske utfordringer. Samisk språk og kultur har blitt oversett i helsevesenet og barnevernet.

Negative holdninger

Mange i Norge vet lite om samisk historie, språk og kultur. Dette gjør at diskriminering, hets og negative holdninger fortsatt er til stede. Mange samer møter fordommer, stereotypier, mobbing, hets og rasisme.

IDENTITET OG STYRKE FØR OG NÅ

Selv om fornorskingspolitikken var streng og omfattende, klarte den ikke å utslette samisk språk, kultur, identitet og tilhørighet til land.

Mange samer har beholdt språket sitt og mye kultur overlevde, og det står sterkt for mange i dag. Historier, levemåter, tradisjonell kunnskap og håndverk er også blitt videreført i generasjoner. Bruk av naturen er fortsatt viktig.

Mange har kjempet for samiske rettigheter, språk og kultur, og flere tar språket og kulturen tilbake.

FORNORSKNINGA PÅGÅR OGSÅ I NÅTID

Mange besteforeldre og oldeforeldre ble rammet av fornorskingspolitikken. Dette kan påvirke barn og unge i dag. Språk, kultur og rettigheter kan ha gått tapt, og familier kan bære vonde erfaringer videre.

Selv om politikken er avsluttet, merkes den fortsatt. Mange nordmenn kan lite om samisk kultur, og elever sier de nesten ikke lærer om det. Mange lærere har heller ikke lært om samer i utdanningen sin.

Flere systemer sikrer fortsatt ikke samiske rettigheter godt nok, særlig i skolen der det er mangel på samiske læremidler og undervisning om samiske temaer.

FORSONING OG VEIEN VIDERE

Sannhets- og forsonings-kommisjonens rapport har gitt Norge samlet kunnskap om uretten og hvilke konsekvenser det har fått. Fornorskninga ødela mye og det ble enorme tap.

Forsoning handler om å kjenne til uretten, ta ansvar og gjøre noe med det. Det krever handling og alle må bidra.

Forsoning er viktig fordi samer skal kunne være seg selv og utvikle sitt språk og kultur. Dessuten er samisk historie, kultur og språk en viktig del av Norge. Elever, lærere og vi alle må lære mer.

Forsoning kan handle om mange ting. I rapporten er blant annet disse ordene knyttet til forsoning:

TILTAK

Stortinget og hele samfunnet har ansvaret for å få til forsoning. Her er forslagene fra kommisjonen for å få det til:

Kunnskap og formidling

- Lag et nasjonalt senter for forskning, historiefortelling og forsoning.
- Lær mer om fornorskingspolitikken på skolen, og på høgskoler og universiteter.

Språk

- Sats på samisk språkopplæring fra barnehage til voksenopplæring.
- Vis samiske språk i offentligheten.
- Lag plan for at samiske språk skal være likestilte.

Kultur

- Lag en satsing for samisk kultur.
- Gi mer penger til samisk kultur.
- Opprett tettere samarbeid med nasjonale og samiske kultur-institusjoner.

Forebygge konflikt

- Følg opp tiltak mot hat og diskriminering.
- Følg opp forslag og rettigheter.
- Kartlegg arealer og beskytt reindrifta.

Regelverk

- Stortinget må følge opp regelbrudd.
- Lær opp ansatte i staten om samiske rettigheter.
- Mer undervisning på universiteter og høgskoler.

«Kommissjonen viser at fornorskingen har ført til store tap for samiske språk, kultur og identitet, og at virkningene fortsatt merkes i dag.»

Kilde: Sannhets- og forsoningskommissjonen (2023): Rapport til Stortinget om fornorskingspolitikken overfor samer, kvener/norskfinner og skogfinner – og dens konsekvenser.

Les mer på reddbarna.no/skole-forsoning